

Ulf Boëthius

Vart längtar min fot. Om Barbro Lindgrens författarskap

Göteborg & Stockholm: Makadam, 2021, 400 s.

Barbro Lindgren kunde beskrivas som en barnbokens Beckett. Inte minst blottar hon denna sida i *Didi och Gogo väntar på bussen* (2021), en bilderboksparfras på *I väntan på Godot*. Boken är kännetecknande för författarskapet: den lediga rörelsen mellan barn- och vuxenlitteratur, samarbetet med högklassiga bildberättare, verk som vågar. Lindgrens litterära landskap är mångförgrenat. Det rymmer litterära gestalter som Sparveln och den autofiktivt infärgade ”Barbro” i dagboksserien *Jättehemligt, Världshemligt* och *Bladen brinner* (1971–3). Ingen nu levande läsande människa har kunnat undgå pekboksrevolten Lindgren tillsammans med Eva Eriksson begår i pekböckerna om Max. Precis som Vilda bebin, Benny samt Loranga, Dartanjang och Mazarin har Max satt outplånliga spår i det barnlitterära landskapet. Raden av gestalter ringlar lång genom hennes breda och originella författarskap. Inte för intet erhöll hon 2014 ALMA-priset, världens främsta barnlitterära pris. Än så länge är hon dess enda nordiska mottagare.

Lindgren tilldelades ALMA-priset för ett nydanande, osvikligt gehör för det barnlitterära. Detta mod manifesteras i hennes språkligt djärva och psykologiskt nyansrika förnyelse av en rad barnlitterära kategorier som pekbok, absurd prosaberättelse, existentiell barndikt och realistisk ungdomsskildring. Men trots den omisskännliga positionen på det litterära fältet är forskningen i Lindgrens skrivargärning närmast obefintlig. Ulf Boëthius gör därför stordåd då han tecknar konturerna av ett egensinnigt författarskap i författarbiografin *Vart längtar min fot. Om Barbro Lindgrens författarskap*.

Boëthius går systematiskt till väga och är en behaglig ciceron. Hans biografi erbjuder ett helhetsgrepp på Lindgrens författarskap genom en inventerande första kartläggning. Boken fördelar sig på hela åtta kapitel, där vart och ett omfattar de skilda genrer Lindgren är verksam inom: ”Idyllisk vardagsrealism”, ”Crazyhumor och komiskt berättande”, ”Djupdykning i barndomen”, ”Romanförfattaren”, ”Poeten och visdiktaren”, ”Bilderboksförfattaren”, ”Vad lever man för? Nils Pantaloni Penell och böckerna om Barnhans land” samt ”Glömmingeböckerna”. Framställningen är påfallande rikligt refererande, vilket då böckerna är välbekanta blir påfrestande, men då de är mindre välkända, som exempelvis vuxenromanerna, bidrar mer. En viss rundgång av upprepningar tynger framställningen, samtidigt bjuds bitvis på briljanta partier. Återberättandet avlöses av klargörande kontexter. Värt att notera är att Lindgren placeras i relation både till barnlitterära och allmänna litteraturströmningar.

Boëthius hörsammar särskilt hur Lindgrens böcker mottogs i sin samtid och låter kritikeröster bilda bakgrundskör i biografin. Ofta är det kritikerkåren som gett stoff till de mest bärande tolkningssammanhangen Boëthius anför, som exempelvis kopplingarna till vardagsrealism, crazy-tradition, fantastik och absurdism. Att Boëthius

särskilt betonar Lindgrens ovannämnda släktskap med och fäbless för Samuel Beckett bygger på nämnda kritikerkör och är lyckat. De tidstypiska uttalandena är också underhållande. Lindgrens vardagsrealistiska debutbok *Matthias sommar* är ”för mycket sockerkaka!” och Lennart Helsing karakteriserar träffade Lindgren som ”lätsam med lite ättika i”.

Inledningsvis stakar Boëthius ut rämärkena för sin studie. I Ulla-Britta Lagerroths anda vill han uttryckligen skriva en författarskapsbiografi där det skönlitterära verket centreras, snarare än författarlivet. Enbart bitvis speglar han författarskapet i Lindgrens liv, särskilt vid de tillfällen då hennes skapande starkt influerats av livfaser och närstående. Angreppssättet är välmotiverat, men samtidigt inbjuder onekligen Lindgrens liv till ett biografiskt grepp då det skrivna så starkt genereras ur det levda. De passager Boëthius tillåter sig att inkludera visar sig synnerligen klagörande. Frågan är evig, hur mycket av författarens liv ska litteraturforskningen inbegripa? Då Lindgren själv konsekvent värjer sig för offentlighet står Boëthius val att hålla hennes liv utanför studien i linje med detta. Men det är onekligen snopet att snuvas på förklarande sammanhang.

En fin bieffekt av studien är att den bildar klangbotten för barnlitteraturens utveckling i sin helhet, från 1960-talet och framåt. Boëthius är väl skickad att teckna de barnlitterära sammanhangen och drar belysande paralleller mellan Lindgrens verk och såväl allmänlitterära som barnlitterära strömningar. Han utför ett gediget grundforskningsarbete och med det är grunden lagd för fördjupande forskning. Tidigare forskning begränsas till ett avsnitt i Anna-Karin Kriströms avhandling *De gränslösa böckerna. Allålderslitteratur i Sverige under 1960- och 1970-talen* (2006) och enstaka studier som exempelvis Lydia Wistisens pigga läsning av Lindgren och ”skräpocen” (ett uttryck i analogi med antropocen) som undersöker barndom i relation till soptematik, skräpeestetik och miljöetik. Det finns en beställning på mer sådan aktualiserande forskning.

Boëthius har uppenbart strävat efter att hålla sin biografi fri från akademiska hänvisningar (dessa har skyfflats undan i noterna), vilket tunnar ut studien. Enstaka övergripande teoretiska anslag finns, men relevant, uppdaterad barnlitteraturforskning anförts dessvärre inte särskilt mycket. Exempelvis befattar han sig inte med den livliga forskningen i barnlyrik. Mer kontakt med aktuell forskning hade gett vid handen en fördjupande behandling. Istället uppehåller sig Boëthius vid själva berättandet och visar på Lindgrens uttryckliga växlingar mellan berättarperspektiv som en av författarskapets grundpremiss. Hennes språkliga humor blir belyst genom begreppet kalemburer, som Eichenbaum använt för att beteckna Nikolaj Gogols språklekar. Biografien betonar Lindgrens tvärskivande och hantering av biografiskt stoff samt rörelsen mellan tematik och genrer, målgrupper och modus. Den vittnar om hur brett och rikt författarskapet är: det omfattar över hundra böcker. Lindgren har genomgående utmanat synen på barn och barndom samt problematiserat sin konstsyn, dessutom i slående mängd i en rad genrer. Exempelvis ser Boëthius Loranga-sviten som ett inlägg i könsrollsdebatten och som en replik till problematiseringen av den nya mannen. Ytterligare visar han hur 60-talets crazy och performancekonst fångas upp i barnboken. Lindgrens ovannämnda dagbokssvit knyter han verkningsfullt till dokumentarism, dagboksformat och autofiktio. På flera ställen bränner det till, som exempelvis i kapitlet om de mindre bekanta vuxenromanerna där Boëthius visar hur konkretism och kroppslighet skrivs

fram hos Lindgren. Inte minst i läsningen av den feta flickan Kolossen, där det nakna och djuriska knyts till Birgitta Trotzig, överraskar positivt.

Lindgren porträtteras också som lyriker för barn och vuxna samt som visdiktare. Nyenkelhet, språksolidaritet och konkretism färgar hennes diktande, men mest känd är hon som stilsäker skildrare av barndepression och psykisk ohälsa, där är hon pionjär. Då Boëthius uppmärksammar hennes fåbless för de avvikande lägger han sig onödigt nära ett föräldrat uttryckssätt och talar om "dårtema" och "utvecklingsstörda". Att i dagens läge inte kommentera detta med gubbar som vill se "flickor utan byxor" eller n-ordet blir bra klumpigt. Trots de rikliga uppslagen gör det breda anslaget att nyansering ställvis saknas.

Lindgren är en produktiv och nyskapande bilderboksberättare med konstutbildning i bagaget. Hon illustrerade själv sina första böcker i naivistisk stil och har låtit sina söner illustrera. Samarbetet med en rad illustratörer, främst Eva Eriksson samt Olof Landström, i Benny-böckerna, sticker ut. Ett stort författarskap ska rymma denna öppenhet för bildberättande genom olika temperament, bara så uppstår en synergi som borgar för stor litteratur. Bilderböckerna är 80 till antalet, en hisnande produktion. Max-böckerna bröt ny mark genom sitt barnspråkliga anslag och väckte debatt, något Lindgren replikerade genom att tillfoga "vuxenöversättning" i sina pekböcker och med att leverera "den första pekboken för vuxna", *Titta Max död!* (1991). Boëthius understryker insiktsfullt att Max-böckernas omdebatterade barnspråk påminner starkt om poesi. I just sådana iakttagelser är hans bok som allra bäst och sår frön till vidare forskning. Han visar uppmärksamt hur motiv och tematik vandrar mellan genrer för att återkomma i omstöpt tappning. Att studien tecknar konturerna för detta växelbruk är dess största behållning.

Flera av Boëthius närläsningar av Lindgrens verk bjuder på inkännande perspektiv. Särskilt analysen av gorillalekar i *Nu är vi gorillor leker vi*, som bildberättas av Lindgren själv, blottlägger lyhört de breda kontaktytorna till olika konstriktningar som bilderboken härbärgerar. Särskilt välfunnen är diskussionen om Lindgrens relation till bildkonst, som samspelet med Göteborgskolorimen. Boëthius har sinne för detaljer, något som framträder synnerligen väl i hans skickliga hantering av bilddikter, kommentarer kring krit-teknik och gällande Lindgrens användning av färgen grön. Riktigt roligt blir det då kopplingar görs till Samuel Beckett, Eugene Ionesco, Elsa Grave, Pär Lagerqvist, Elmer Diktonius med flera. Genom sitt tillnärmelsesätt gör Boëthius rättvisa åt Lindgrens författarskap och påminner om att barnlitteratur inte är ett isolerat reservat, utan en litteratur i dialog med andra konstströmningar. Denna sida, dialogen med filosofi och skönlitteratur, framträder som Boëthius visar särskilt tydligt i Glömningeböckerna eller tankeböckerna, som får avsluta boken. Dessa verk erbjuder läsefrukter, filosofi, ställningstaganden i "en avklarad syntes där det ljusa och det mörka får gå hand i hand, i ett självbiografiskt skrivande bortom alla genrer och förklädnader" (s.354). Boëthius uppmärksammar hur Lindgren skildrar ett till synes kringskuret vardagsliv där en återkommande promenad till ett korvskinn som ligger ute i naturen eller att rädda insekter från drunkningsdöden i vattentunnan får existentiella proportioner. Han påpekar att naturintresset är något som Lindgren förvaltat länge och förädlat genom åren.

Titeln till biografin lånar Boëthius från barnromanerna om Barnhans som tar sin början i *Vems lilla mössa flyger* (1987) i Lindgrens eget Milne-liknande levande leksaker-

land kantat av mörknande komik. I romanerna återkommer en komisk stegring i leken med akronymen VLME. Boëthius väljer en av uttolkningarna, det lyriska "Vart längtar min fot", som titel och därmed som nyckel till författarskapet i sin helhet. Han föredrar det framom det mer melankoliska "Vad lever man för". Det är en kongenial titel som fångar den ständiga längtan, strövtåget bland språkliga uttryck och tematiska vidder som präglar författarskapet. Tillika påminner titeln om de många möjligheter till tolkning ett mångskiktat författarskap som Lindgrens inbjuder till. Boëthius säger det bra då han menar att hennes huvudtematik är inget mindre än själva livet.

Trots sitt ställvis osovrade intryck där djuplodning hade varit önskvärd, inte minst gällande nyare teoretiska insikter, tar Boëthius bok ett helhetsgrepp om Barbro Lindgrens författarskap. Biografen erbjuder en exposé över hur rik barnlitteraturen är i sitt mångsidiga berättande som gladeligen spränger genregrensar och struntar blankt i den godtyckliga gränsen mellan berättande för barn och för vuxna. Att skriva en biografi utgör ett omfattande arbete och är en först ute är tilltaget i mycket att betrakta som en första sondering. Den stora behållningen i Boëthius biografi är att Barbro Lindgrens författarskap framträder i ny belysning, i helfigur.

Mia Österlund